

Frithiof Brandt: Den unge Søren Kierkegaard (Kbh. 1929).

Fra Kierkegaards egenlige forfatterskab begyndte, har han levet temmelig ensom med sine tanker og skrifter; i tiden forinden, har man tænkt sig, han førte et lignende afsondret og indadvendt liv; man har dvælet ved hans forhold til familien og hans sjælelige brydninger; om ydre hændelser havde forskerne lidet at meddele (fraregnet P. A. Heibergs »Episode«, der visst endda må tages med nogen varsomhed). Prof. Brandt har nu i »Den unge Søren Kierkegaard« nået at kaste nyt lys over Kierkegaards færd og væsen i den »æstetiske periode«; han har med stor flid og skarpsindig sporsans samlet historisk stof sammen rundtom fra og bragt det i lave, så Kierkegaards ungdomstid tegner sig overraskende levende, og hans første skrifter derhos får en uvant personlig baggrund.

Det, der har sat gang i forf., er Henrik Hertz's »Stemninger og Tilstande« (1839). Sammen med en lille roman om en ung pige (der iøvrigt havde virkelighed bag sig) skildres her et par familier af det højere københavnske borgerskab og en kaféklike, der holdt til hos en mad. Børresen, som havde restauration i Vestergade. Denne klike, hvori fortælleren, Thomsen (o: Hertz) optoges, bestod væsentlig af litterært dannede mænd: den satiriske »Translatør«, Harriet, Verner, Amadis samt, en kortere tid, et »ungt menneske«, huslæreren. Ikke-akademiker var den uregerlige Jørgensen, »et slags pakhus-forvalter« og ulykkelig fhv. ægtemand. Prof. Brandt har nu set, at translatøren er Kierkegaard, Harriet P. V. Jacobsen, Verner P. L. Møller og Amadis H. C. Andersen. Hertil har han senere kunnet føje huslæreren = den unge Brøchner, efterat Knud Jensenius i »Nordisk Tidskrift« (1930) har sandsynliggjort, at »det unge menneske« i Kierkegaards »In vino veritas« er tegnet efter Brøchner (der i sine erindringer om Kierkegaard siger: »Jeg kom så let til at rødme og det syn har altid tiltalt ham hos »det unge menneske«; det synes som udtrykket er brugt som spøgefuldt øgenavn om den 16—17-årige Brøchner). — At translatøren skal være Kierkegaard er givet, og vedgæet af Kierkegaard selv (Journal 21. juli 1839, »Papirer« II 191), ligeså at Harriet er P. V. Jacobsen, som var Hertz's gode ven, har gennemset trykmanuskriptet til »St. og Tilst.« og attesteret, at »alt — karakterer etc. — passede så godt«; han har et par steder rettet i MS. (jfr. også noten s. 248). Den sværmerisk poetiske fantast Amadis er tydelig nok H. C. Andersen, spydig tegnet; han og Hertz kunde igrunden ikke lide hinanden. Der kan næppe heller være synderlig tvivl om, at Verner er P. L. Møller. Han

skildres kun flygtig, men trækkene passer nøje på Møller: en udhaler uden foleri, meget kyndig i litteratur, ivrig teatergænger, munter men ondskabsfuld og underfundig, god ven med Amadis.

Hertz's bog er sandhed og digt, men i skildringen af klikens personer, deres færd og tale holder han sig åbenbart nær til virkeligheden; han skrev også på grundlag af notater, han havde gjort. Digtningen kan vise sig i, at han maskerer sine personer stik mod virkeligheden. Ikke Harriet, der gøres o. 40 år og korpulent som han var. Men translatøren bliver en ældre fhv. overlærer, en underlig gammel kumpan, Verner kaldes en fynbo, mens P. L. Møller var jøde, Amadis har aldrig været på rejse, skønt Hertz og Andersen havde været sammen i Italien; mest karakteristisk er huslæreren »med blond, næsten rødligt, krøllet hår«: Brøchner havde ganske glat, ravnsort hår; Kierkegaard kalder rigtig »det unge menneske« i »In vino veritas« »meget mørkladen«. Men masken kan fjerne sig mindre fra virkeligheden end det synes; skøndt Kierkegaard kun var et par og tyve år, kunde han med rette kaldes »gammelagtig«. Hertz's billede af ham er iøvrigt realistisk tro, om end ikke venligt; han havde respekt for ham, men holdt just ikke af ham: Translatøren er ingen skønhed, noget forvoxet eller skrutrygget, med dybtliggende øjne og en stemme, der lyder skrattende; han er drilsk ironisk; en bitter og broddet satiriker, som vejer sine ondskabsfuldheder. Men han er et levende lexikon, og, siger Harriet, en skarp tænker, med lutret smag og sans for poesi. Han køber mange bøger, holder af et godt glas vin, ikke af stuevarme. Det passer godt med oplysninger, forf. har skrabet sammen fra mange hold. Kierkegaard kunde være mild og venlig; det mærkedes dog mest i senere tider.

Handlingen i »St. og Tilst.« spiller o. 1836 f.; de litterære medlemmer af kliken var da ugifte og kunde nemt nok træffe hinanden på kafeer; de har visst også dannet en lille forening; noten om dens navn (s. 154) er sikkert, som forf. mener, en virkelighed, der slår igennem. »Mad. Børresens« restauration kan også have sin rimelighed; når Hertz lader hende bo på Vestergade, kan man efter hans maskeringsvane gå ud fra, at hun boede på Østergade; her havde en mad. Fousanée f. Jørgensen 1832—47 restauration i nr. 70, hvor hendes lejlighed svarede til mad. Børresens, og her havde Hertz spist middag i 1832. Når Verner i »St. og Tilst.« indfører ham hos mad. Børresens, er det altså en fiktion, som er forklarlig (Verner skal præsenteres som udhaler, modsat den dydige hr. Thomsen).

Hvad der hændes og siges i kliken er vel idethele rigtig refereret efter Hertz's notitser, om end med nogle læmpninger. Til

Harriets og translatørens lange politiske udviklinger med angreb på de liberale, et hovedstykke i bogen, har han kunnet bruge P. V. Jacobsens og Kierkegaards artikler mod den liberale presse i Flyveposten (forår 1836) og Kierkegaards foredrag i studenterforeningen novbr. 1835, hvis han har hørt det. Heri hævdedes det, at stænderforsamlingerne var indført på regeringens initiativ, ikke under liberalt pres. Men Kierkegaard synes at have skærpet og tydeliggjort sine angreb ved drøftelser i kliken og at have føjet nyt til. Andre samtaler er visst temmelig tro gengivet, også symposiet, som Verner og Amadis står for, hvor der var svenske gæster og translatøren var noget gnaven.

Har Kierkegaards forhold til kliken og dens personer givet genklang i hans skrifter? Ja, i sit første skrift »Af en endnu levendes papirer« går han i lag med Amadis, (der i kliken kunde være næbbet mod ham, men ellers var inderlig bange for ham). Historien er lidt underlig. Efter Andersen (»Livs Eventyr«) havde Kierkegaard sagt ham, at han vilde skrive om »Kun en spillemand«, og at Andersen visst vilde blive tilfreds med kritikken. Men da bogen kom (sept. 1838), var det en hånsk personlig nedsabling af romanen og dens forfatter. Hvis Kierkegaard ikke har været grusomt ironisk under samtalen med Andersen, er han altså slået meget kraftig om i sin værdsættelse af bogen og digteren. Hvorfor? Prof. Brandt mener, det skyldes »Lykkens galoscher« (maj 1838), hvori kanarifuglen skal være Andersen selv, lærken (kopisten) Hertz og papegøjen Kierkegaard. Andre har sagt, at papegøjen er møntet på en anden person. Måske; dens omkvæd: »lad os nu være mennesker« lyder heller ikke særlig Kierkegaardsk (medmindre han har brugt det f. ex., når Andersen i kliken amadiserede for stærkt)¹. Men Kierkegaard kunde godt tro, at papegøjen skulde spotte ham med hans strittende hårtop og skrattende stemme, ham, der var stolt af sit gode hovede, sine grundige kundskaber og sin vittighed og af at have latteren på sin side. Han har ikke været ene om at tro det. At han så er faldet over Andersen i sin kritik kan ikke undre; Kierkegaard vendte ikke venstre kind til, når man slog ham på hans højre (jfr. hans angreb på P. L. Møller siden hen). Andersen gjorde til svar blide løjer med en af Kierkegaards knudrede og latiniserede sætninger. Senere blev de gode venner; 1849 sendte Kierkegaard ham 2. udg. af »Enten — Eller«; Andersen »blev meget overrasket, som De da nok kan vide, jeg troede slet ikke, at jeg kom venlig i Deres tanke«. Altså har han troet, Kierkegaard var fornærmet, vel ikke efter »odisse quem laeseris«, men over papegøjen.

¹ Det findes dog hos K., se »Afsl. uv. Eft.« (Udg. 1925) 43, 102.

Prof. Brandt formoder dernæst, at P. V. Jacobsen og P. L. Møller har været modeller for assessor Wilhelm og Johannes Forførelsen i »Enten — Eller«. Herimod har man indvendt, at Kierkegaard spinder alting ud af sig selv; han er ikke en egenlig digter, som bruger modeller. Dertil kan svares, at netop fordi han ikke er en egenlig digter, er der grund til at tro, han har brugt model; han trænger til en virkelighed at sætte af fra. Det gør han jo også senere: han spinder frodig ud af sig selv, men forlovelsen, »Korsaren«, »sandhedsvidnet« er lutter virkelighed, der bringer ham i fart. »Enten — Eller« (1843) udspringer nok af en debat, Mynster 1839 rejste mod Hegelianerne om kontradiktionsprincippet (V. Kuhr: »Modsigelsens Grundsætning«).

Det turde være rigtigt at se P. V. Jacobsen bag assessor Wilhelm. De har samme navn og stilling (i forordet til »Enten — Eller« hedder det nok, at »Wilhelm har været assessor i retten, uden at der dog bestemmes i hvilken ret«, men i »B.«s 1. afh. kalder han sig selv assessor i hof- og stadsretten, hvad Jacobsen var til 1841). Og at bruge det virkelige navn lå ikke Kierkegaard fjænt: Edvard i »Forf. Dagb.« hed oprindeligt Fritz ligesom Schlegel. Kierkegaard og Jacobsen har sikkert truffet hinanden fra foråret 1836, da de skrev deres politiske artikler i »Flyveposten«, derefter i kliquen, og da Jacobsen 1838 blev gift, rimeligvis hos en fælles kending. Ifølge »St. og Tilst.« havde de stor sympati for hinanden; translatøren er hensynsfuld mod Harriet, der har en stille myndighed over ham. Hertz's karakteristik af Harriet ligger nær op ad assessor Wilhelm: han er intet geni eller hurtigt hoved, men hans sjælsævn er i ligevægt, hans domme rigtige og gennemtænkte, hans væsen dybt human. Et par samtaler i kliquen strejfer modsætningen i »Enten — Eller«. Overfor ungdommen, der lever i øjeblikkets flygtige ønsker, fremhæver Harriet den modne alder, som efterhånden voxer sammen med tilværelsen og lærer at holde fast ved det erhvervede, og han priser den, der røgter sin dont med troskab og inderlighed; det prosaiske dagværk får derved sin egen poesi. — De to afhandlinger, hvori etikeren, assessor Wilhelm, søger at omvende æstetiker A, er naturligvis Kierkegaards egne, udført med al hans spillende tankefærdighed. De kan undre noget. Bogens lære er jo, at »enten skal man leve æstetisk, eller man skal leve etisk«, men 1. afh. går ud på at vise, at ægteskabet, det etiske varige samliv, kan gøres æstetisk, hvad P. V. Jacobsen vilde hævde; men det er da ikke aut-aut. Og der er egenlig større kraft og klang i A's angreb på ægteskabet end i assessorens veltalende forsvar (»den hele familie-kultus og børnekirkulation ved middags- og aftenbordet«, »det forplumrede

familie-sammenhold og staldluft»). I 2. afh. drøftes etiken noget nærmere, med let omtale af »den luvslidte side af existensen« (det skønne, det dannende, det forædlende i næringsssorger!), men der dvæles stærkere ved den æstetiske livsanskuelse, der er fortvivlelse (∴ Kierkegaards Ahasverus-stemning) og ved valget, der kan frelse æstetikerens over til anger, altså til det religiøse. Det vil sige: Kierkegaard var ingen etiker. Han kunde danse æstetisk på øjeblikkets spids og gøre et gemespring over på det religiøse paradox's spids, men dagliglivet med dets trivielle småting og pligter og sorger og glæder lå ikke for ham. Når han hævede sin forlovelse, var det virkelig, fordi han ikke egnede sig til »at realisere det almene« ∴ leve et etisk virksomt borgerligt liv; når han af sine 3 æstetiker-figurer, Don Juan, Faust, Ahasverus, ikke fik udført Faust, var det vel, fordi denne, tvivleren, hørte til i tiden, i et lavere plan; og når han vilde skabe en etiker, måtte han være henrykt over at have fundet et så afklaret forbillede som Vilhelm Jacobsen.

Johannes Forførereren har prof. Brandt med gode grunde skilt fra æstetikerens A, der er en Ahasverus, mens Johannes er typen på den reflekterede æstetiker, hvis livsmål er nydelse. Det er troligt, at P. L. Møller ligger bagved Johannes, men ikke så sikkert som slægtskabet mellem de to assessorer. Forf. tænker sig, at Kierkegaard hos H. P. Holst kan have set Møllers ungdomsdigte og være bleven påvirket af dem; det støttes på, at den klodsede beretning om A's fund af Johannes' papirer visst skal dække en virkelighed. Men Kierkegaards romantiske Ms.fund er aldrig fiffig lavede, og M. kunde jo simpelthen have læst dem for K. De var studenter sammen, begge teologer, men mest optaget af æstetik og filosofi, så de har vel fundet hinanden i fælles interesser og siden været sammen i kliquen. Kierkegaard har mulig været mest optaget af Møllers personlighed, som næppe har tiltalt ham; han havde »psykologisk kendskab« til Møller, sagde han senere besk; M.s kynisk sanselige syn på kvinderne måtte støde ham, og han misundte sagtens den smukke, kraftige, muntre og ret elegante unge mand (han selv med sin sølle krop drømte sig som kavalier i fuld fart på en skummende hest). Men Møller har nok fængslet ham som erotisk type: han var kvindejæger, »uden føleri og sværmeri«, åbenbart ferm til at indsmigre sig hos kvinder og vinde dem, æstetisk hidset, mens jagten stod på, ked af dem, når han havde fået sin vilje. Johannes var, med større digterisk glans, af samme art: en kold sjæl, en sindrig overvejende strateg i sin kamp mod kvinderne, sværmende lidenskabelig i æstetisk nydelse og forventning under jagten på dem, men når

sejren var vundet, forlod han sit bytte. Når Johannes alligevel kan tænkes uafhængig af P. L. Møller, er det, fordi der dengang var adskillige forfærere i litteraturen, så Møllers praxis og Kierkegaards digtning kan have fælles kilde. Byron har nogle af trækene, men ikke det særlige ved Johannes, strategien og den æstetiske nydelse deraf, hans vildt løb ham i garnet ganske af sig selv, ligesom i hans »Don Juan«, som Kierkegaard derfor dadlede. Lovelace i »Clarissa« passer heller ikke. Choderlos de Laclos vilde derimod være et meget nært forbillede, men om Kierkegaard har kendt »Les liaisons dangereuses« véd jeg ikke. — Ligheden mellem Johannes og P. L. Møller var tydelig, også for Kierkegaard: »Det ansigt, der stirrede ud af »Forfærerens Dagbog«, sagde han hånlig, »havde Møller let ved at forstå«, — det var altså M.s eget. Og når man med rimelighed tør mene, at M. har været model for Johannes, er det, fordi han jo var en temmelig ren type på den reflekterede nydelsesæstetiker, som K. havde lige op ad sig og derfor nemt kunde bruge til springbræt, men navnlig, fordi K. i 1846 definerede Johannes som »fortabelse i kulde, en »mærket« og uddød individualitet«. Det passer jo ikke på Johannes (hvem K. ellers nok havde horreur for, men også velbehag i: naturligt; det var jo hans egen digtning og drøm); men det passer skræmmende på P. L. Møller, der på den tid var en dybt sunken og mærket mand; året efter forlod han Danmark.

Kliken fra »St. og Tilst.« kommer igen ved gildet i Kierkegaards »Stadier«: gæsterne her er Kierkegaard selv, Johannes (hvis han er Verner), »det unge menneske« og manufakturhandleren, som visst er taget fra den uregerlige Jørgensen, desuden post festum assessor Wilhelm. Når prof. Brandt formoder, at »In vino veritas«-symposiet digterisk skildrer et virkeligt gilde i Ordrup (eller deromkring), som Kierkegaard gav cliken, arrangerede og betalte, har han næppe ret. Hans arbejde på at vise, at symposiegæsterne traf P. V. Jacobsen i »Eriksborg«, blev spildt, da det oplystes, at det var en anden Jacobsen, der boede i »Eriksborg« i 1836. Og hans argumenter for, at den konditorregning på 235 rdl., Kierkegaards fader betalte, skulde være for gildet i Ordrup, er ikke overbevisende; en københavnsk restauratør turde vel nok have givet købmand Kierkegaards søn en længere kredit, mens ordrupperen visst ikke vilde have ladet den unge student blive gældner for så mange penge på ét brædt. »In vino veritas« er sikkert ren digtning, men fremkaldt af Hertz i »St. og Tilst.«. Kierkegaard har villet vise, hvordan et »græsk« symposion, med hjælp af Platon, kunde gøres, poetisk-skønt og tankefyldigt.

Prof. Brandt slutter med en længere undersøgelse af Kierkegaards forhold til Poul Møller og af hans Ahasverus-tanker i de unge år; det bliver til en helt spændende historie. Materialet er noget tyndt og usikkert, men forf. får sindrig en sammenhængende mosaik ud af det. Her har man et indblik i Kierkegaards sjæl under hans »opløsningsperiode« o. 1836, da han var ude på 70000 favne vand, uden hold på tilværelsen, der var ham idel tomhed og lede, som han søgte at forjage ved svir, mens vittighedsdjævelen var ved at løbe væk med ham og han tænkte på selvmord.

Sit tungsind bar han ikke til skue. Folk måtte synes, han var en meget udadvendt ung mand, optaget af politik, teater, litteratur, i omgang med mange mennesker. Mens han drev tiden hen og ikke tog examen, gjorde gæld og æstetiserede, mærkedes dog hans personligheds magt; den unge student aftvang respekt ved sine kundskaber, sin skarpe tanke, sit vid og sin tungefærdighed. Elsket var han ikke; hans satire kunde more dem, den ikke gik ud over; fra barn af var han drilsk, ondskabsfuld, noget flabet. Enkelte som Poul Møller, og P. V. Jacobsen mulig, kunde bedre skønne hans værd; de så' dybere i ham, for dem har han vel også åbnet sit bryst.

Prof. Brandts bog har stillet hans ungdomsbillede klart og fyldig frem; den bringer tillige nye oplysninger om andre, særlig P. L. Møller.

Niels Møller.
